

Κοινωνική διαστρωμάτωση και
ιστορικές ιδιαιτερότητες

(18ος-19ος αιώνας)

Η ελληνική περίπτωση

Η Ελλάδα, ως αντικείμενο ιστορικής έρευνας, είναι μια ειδική περίπτωση. Τα χαρακτηριστικά της δεν είναι ούτε εντελώς ανατολίτικα ούτε δυτικά όπως επίσης δεν είναι τελείως βαλκανικά αλλά ούτε και τελείως μεσογειακά.

Πρόκειται για ένα παράδειγμα που βρίσκεται ανάμεσα στην παραδοσιακή Ανατολή και την ταχέως εξελισσόμενη Δύση.

Έτσι η ιστορική έρευνα θα πρέπει να αποδεσμεύσει τα χαρακτηριστικά και τις διαφορές των δύο πολιτισμικών συστημάτων, να καταδείξει τις σχέσεις τους και να επισημάνει τις διόδους μέσω των οποίων πραγματοποιήθηκε το πέρασμα από τον ένα κόσμο στον άλλο.

Με άλλα λόγια να επιχειρήσει να αναδείξει την διαδικασία με την οποία σ' αυτή την περιοχή του Οθωμανικού κόσμου συντελέστηκε ο μετασχηματισμός των παραδοσιακών οικονομικών δομών με αποτέλεσμα οι τελευταίες να ενσωματωθούν τελικά και, παρά τις ιδιαιτερότητες τους, στο σύστημα του δυτικού καπιταλισμού.

Η περίοδος της
Οθωμανικής κυριαρχίας

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Η αριστοκρατία των Ρωμιών

Φαναριώτες και Πατριαρχείο Ι

Το όνομα «Φαναριώτες» προέρχεται από τη συνοικία Φανάρι της Κωνσταντινούπολης, όπου από το 1601 έχει εγκατασταθεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Η ένταξη στην φαναριώτικη αριστοκρατία, είχε, πρώτα απ' όλα να κάνει με πολιτικά κριτήρια και σε καμία περίπτωση με εθνικά ή εθνοτικά χαρακτηριστικά. Οι φαναριώτικες οικογένειες κατάγονταν από διάφορους τόπους όπως τον Πόντο, την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Μολδαβία, τη Ραγούζα ή τη Χίο.

Ωστόσο είχαν ένα κοινό σημείο: Ήταν όλες ορθόδοξες και αυτοπροσδιορίζονταν ως «το περίβλεπτόν γένος των Ρωμαίων» και «βλασφημίαν ήκουαν αν τους ονόμαζε τις Γραικούς ή Έλληνες». Η ελληνική παιδεία αποτελούσε για τους Φαναριώτες μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σταδιοδρομία στις ανώτερες θέσεις της οθωμανικής γραφειοκρατίας η οποία περνούσε μέσα από τους μηχανισμούς του ελληνόφωνου Πατριαρχείου.

Επομένως κοινό χαρακτηριστικό τους ήταν η ενσωμάτωση στα δίκτυα του Πατριαρχείου, τα οποία τους επέτρεπαν να αποκτήσουν τη διοικητική εμπειρία, αλλά και αλλά και τις επαφές που ήταν απαραίτητες για την πολιτική τους ανέλιξη στην οθωμανική διοίκηση.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Η αριστοκρατία των Ρωμιών

Φαναριώτες και Πατριαρχείο Π

Οι φαναριώτικες οικογένειες εντάσσονταν σε « πολιτικούς οίκους» των βεζιρηδών και των πασάδων. Κατά συνέπεια η άνοδος και η πτώση τους συμβάδιζε με την αντίστοιχη πορεία των προστατών τους.

Οι Φαναριώτες καταλάμβαναν θέσεις όπως του μεγάλου διερμηνέα (δραγουμάνου) της Υψηλής Πύλης που ήταν και το ανώτατο αξίωμα αλλά και του διερμηνέα του στόλου ή του στρατού. Οι θέσεις αυτές συνοδεύονταν από πλήθος χαμηλότερων αξιωμάτων που καταλάμβαναν άτομα της οικογένειας που τύχαινε να ελέγχει το κάθε πόστο. Από τις αρχές του 18ου αιώνα (1709) αναλάμβαναν και την ηγεμονία των παραδουνάβιων περιοχών της Βλαχίας και της Μολδαβίας.

Όμως η αριστοκρατία των Φαναριωτών για να μπορέσει να υπάρξει και να παίξει το ρόλο της έπρεπε να ελέγχει τον βασικό μηχανισμό πολιτικής κυριαρχίας των χριστιανικών πληθυσμών που ήταν το Πατριαρχείο.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Η αριστοκρατία των Ρωμιών

Φαναριώτες και Πατριαρχείο III

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης ο Μωάμεθ Β χρίζει τον Γεννάδιο Σχολάριο Πατριάρχη και συνάμα αρχηγό του Γένους (Μιλιέτ) όλων των ορθοδόξων χριστιανών. Μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως διευρύνει τις γεωγραφικές του δικαιοδοσίες ελέγχοντας και τα Πατριαρχεία Ιεροσολύμων, Αλεξανδρείας και Αντιοχείας.

Παράλληλα διευρύνονται και οι δικαστικές του δικαιοδοσίες, οι οποίες πέρα από το εκκλησιαστικό δίκαιο επεκτείνονται έτσι ώστε να συμπεριλάβουν θέματα ιδιωτικού δικαίου και κυρίως ζητήματα περιουσιακών σχέσεων και συναλλαγών με αποτέλεσμα τη σύσταση αστικών δικαστηρίων, τόσο στην Κωνσταντινούπολη όσο και στις επαρχίες. Η γεωγραφική και δικαστική διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του Πατριαρχείου είχαν ως συνέπεια τον προοδευτικό μετασχηματισμό του πατριαρχικού θεσμού από προσωπικό σε συλλογικό.

Έτσι σταδιακά αναγνωρίστηκε ο ρόλος των «προκρίτων του γένους» ένας θεσμός στον οποίο συμμετείχαν οι Γέροντες (οι πλησιόχωροι αρχιερείς), οι Φαναριώτες και οι ηγέτες των συντεχνιών της Πόλης οι οποίοι αναγόρευαν και καθαιρούσαν τους Πατριάρχες και είχαν καθοριστικό λόγο στην διαχείριση των πόρων της Εκκλησίας.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Η αριστοκρατία των Ρωμιών

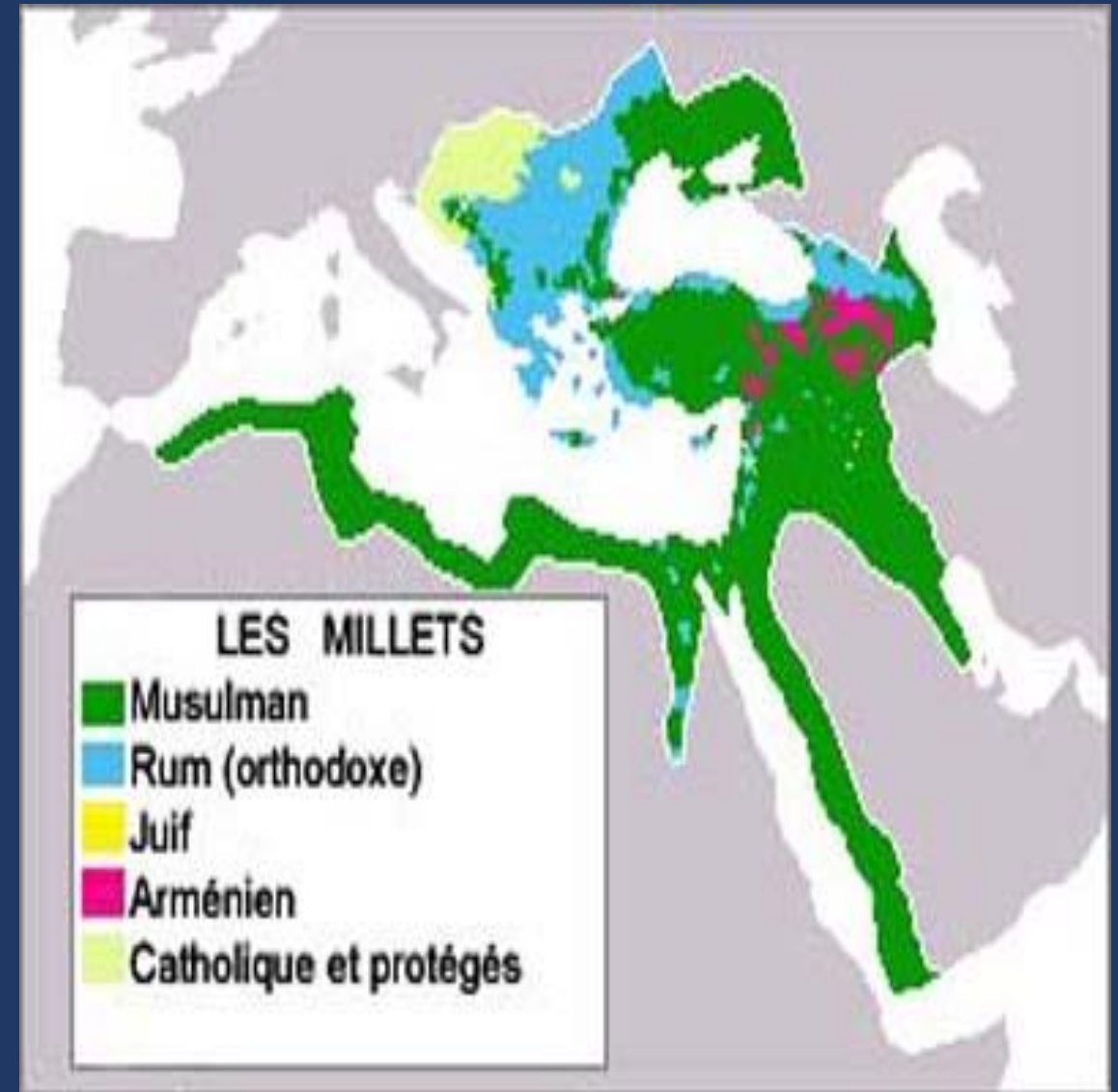
Πατριαρχείο και Φαναριώτες IV

Το πατριαρχικό αξίωμα, όπως και όλα τα υπόλοιπα εκκλησιαστικά αξιώματα, αποτελούσαν θέσεις του οθωμανικού κρατικού μηχανισμού εξαγοράσιμες μέσω του συστήματος των δημοσίων προσόδων. Ειδικότερα από το 1714 και μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, το πατριαρχικό αξίωμα εκχωρείται ως ισόβια εκχώρηση εκμίσθωση σουλτανικών εισοδημάτων, μέσω πλειστηριασμού, ενώ ταυτόχρονα οι Οθωμανοί του αποδίδουν ένα συλλογικό χαρακτήρα.

Έτσι η ανάδειξη στο αξίωμα του πατριάρχη και η κάρπωση των εκκλησιαστικών εισοδημάτων συνδεόταν με αντιπαραθέσεις φατριών κληρικών και κοσμικών, μουσουλμάνων και χριστιανών.

Παράλληλα ο Πατριάρχης για να μπορέσει να ανταποκριθεί στα διάφορα δασύματα προς το σουλτάνο και άλλους αξιωματούχους προκειμένου να επιτύχει την άνοδο στον θρόνο προσέφευγε σε δανεισμό. Το γεγονός αυτό τον καθιστούσε υποχείριο των δανειστών του οι οποίοι πολλές φορές ως αντάλλαγμα αναλάμβαναν τα διαχειρίζονται και να επωφελούνται από τα εισοδήματα του Πατριαρχείου.

Εν κατακλείδι το Πατριαρχείο τις παραμονές της ελληνικής επανάστασης αποτελεί έναν κεντρικό διοικητικό μηχανισμό, μια κεντρική χριστιανική κεντρική εξουσία, που καλύπτει τους ορθόδοξους πληθυσμούς και διοικείται από ομάδες κοσμικών με προεξέχοντες του Φαναριώτες.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Τοπικές ηγεσίες

Προύχοντες και ένοπλα σώματα Ι.

Η άνοδος των ορθοδόξων ελίτ της Κωνσταντινούπολης, της εκκλησίας και των Φαναριωτών, ως ηγέτες των χριστιανικών πληθυσμών δεν θα μπορούσε να γίνει και φυσικά δεν θα είχε νόημα χωρίς την παράλληλη ενίσχυση των τοπικών ελίτ δηλαδή των προυχοντικών ομάδων.

Η σύνδεση της κεντρικής διοίκησης και των τοπικών ελίτ έγινε μέσω του συστήματος ενοικίασης των φόρων.

Από τα μέσα του 17ου αιώνα το σύστημα συλλογής φορολογικών προσόδων, στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μεταρρυθμίζεται και οι φόροι, ενοικιάζονταν, αρχικά για ορισμένο χρονικό διάστημα, μέσω πλειστηριασμών στον μεγαλύτερο πλειοδότη. Από τα τέλη όμως αυτού του αιώνα υιοθετήθηκε το σύστημα της ισόβιας εκμίσθωσης των φόρων (malikane). Οι πολιτικοί οίκοι της Πόλης ήταν σε θέση να ελέγχουν τους πλειστηριασμούς. Ωστόσο η διαχείριση της εκμίσθωσης της φορολογίας γινόταν μέσω των τοπικών ελίτ, ανεξαρτήτως θρησκευματος, καθώς μόνο αυτές μπορούσαν να εξασφαλίσουν την συλλογή των φόρων.

Μια άλλη πτυχή της μεταρρύθμισης ήταν ότι πλέον αντί του κάθε νοικοκυριού ξεχωριστά φορολογείται πλέον η κοινότητα με ένα συνολικό ποσό. Μια άλλη συνέπεια των μεταρρυθμίσεων ήταν και το γεγονός ότι η γη μπορούσε, πολύ πιο εύκολα, να αποτελέσει αντικείμενο μεταβίβασης.

Η ενοικίαση και συλλογή των φόρων αποτελούσε μια πολύπλοκη και συνθέτη διαδικασία στην οποία συμμετείχαν και χριστιανοί, είτε ως εισπράκτορες φόρων είτε ως ενοικιαστές.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Τοπικές ηγεσίες

Προύχοντες και ένοπλα σώματα II.

Οι περισσότεροι από τους προύχοντες συμμετέχουν οι ίδιοι στην ενοικίαση ή υπενοικίαση των φόρων.

Στις περιπτώσεις που η κοινότητα ενοικίαζε τους φόρους για λογαριασμό της, την εκπροσωπούσαν και στην συνέχεια αναλάμβαναν την κατανομή των φορολογικών βαρών. Επίσης σε περίπτωση αδυναμίας πληρωμής των φορολογικών υποχρεώσεων φρόντιζαν για τον δανεισμό τόσο της κοινότητας στο σύνολό της όσο και των επιμέρους μελών της.

Η άνοδος των προυχοντικών ομάδων συνδέθηκε με την ενοικίαση των φόρων, την ανάπτυξη του εμπορίου καθώς και με την επέκταση της εγγείου ιδιοκτησίας.

Μάλιστα οι τοπικές και επαρχιακές προυχοντικές οικογένειες προκείμενου να επωφεληθούν από την ανάπτυξη του εμπορίου προωθούσαν την αναδιάταξη των καλλιέργειών υπέρ των εμπορευματικών προϊόντων.

Οι προύχοντες, διορίζονταν από την οθωμανική διοίκηση ή εκλέγονταν από την κοινότητα.

Οι προυχοντικές ομάδες δεν ήταν ενιαίες αλλά συγκροτούνταν από αντίπαλες φατρίες που συγκρούονταν για την επικράτησή τους σε κάθε περιοχή. Ο αντιπαραθέσεις αυτές σε πολλές περιπτώσεις ήταν βίαιες και αιματηρές. Η επιβίωση κάθε ομάδας εξαρτιόταν από την ικανότητά να διατηρήσει την εξουσία της για το μακρύτερο χρονικό διάστημα με την βοήθεια ερεισμάτων από τις οθωμανικές αρχές.

Οι φατρίες αυτές διακλαδίζονταν στις κώμες και στα χωριά δημιουργώντας σχέσεις μέσω συνοικεσίων, κουμπαριών (γάμοι, βαφτίσεις) και αδελφοποιίας κυρίως με τους αρματολούς.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Τοπικές ηγεσίες

Προύχοντες και ένοπλα σώματα III.

Η βία ήταν εκτεταμένο και συνηθισμένο φαινόμενο στις αγροτικές κοινωνίες και το οθωμανικό κράτος προκειμένου να προστατεύσει τις τοπικές κοινωνίες αλλά και το εμπόριο από τους ληστές προσέφευγε στις υπηρεσίες ενόπλων επικουρικών σωμάτων, τους αρματολούς.

Οι αρματολοί άλλες φορές διατηρούσαν την αυτονομία τους όπως στην Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα. Σε άλλες περιοχές όμως όπως στην Πελοπόννησο ήταν εξαρτημένοι από τους τοπικούς προύχοντες.

Συχνά τα αρματολίκια κάλυπταν πολύ μεγάλες εκτάσεις και τα νέμονταν ένοπλες δυναστείες με μεγάλη οικονομική και πολιτική επιφάνεια.

Σε οικονομικό επίπεδο οι αρματολοί εκτός από την αμοιβή που έπαιρναν από τις κοινότητες για την προστασία που τους προσέφεραν ήταν ενοικιαστές φόρων (κυρίως διαπύλιων τελών, δερβένια), αλλά και ιδιοκτήτες μεγάλων κοπαδιών και εκτάσεων γης.

Οι εξελίξεις που ακολούθησαν μετά την εξέγερση του 1770 στον Μοριά (εισβολή αλβανικών ένοπλων ομάδων, καταστροφή Πελοποννήσου αλλά και άλλων περιοχών) η ανάληψη της εξουσίας από το γιο του Αλή Πασά (1808-1812) αλλά και το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων, δημιούργησαν συνθήκες πίεσης, κατά τις παραμονές του Πολέμου της Ανεξαρτησίας, για τις πολιτικές και στρατιωτικές ελίτ, κυρίως, της Πελοποννήσου.

Η συγκυρία αυτή μαζί με τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους οδήγησαν στην αποδυνάμωση των σχέσεων κέντρου και επαρχίας, ενώ το σύστημα των ισοβίων εκμισθώσεων έχασε την αρχική του σημασία.

Σε αυτές τις συνθήκες αναδείχθηκαν οι ισχυροί αυτόνομοι τοπάρχες του 19ου αιώνα όπως ο Αλή Πασάς, ο Μεχμέτ Αλή και άλλοι.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Εμπορικές Ελίτ I

Η ανάπτυξη των ανταλλαγών μεταξύ της Αυτοκρατορίας και της Δύσης κατά τον 18ο και 19ο αιώνα έδωσε μια διεθνή διάσταση στο εμπόριο και τη ναυτιλία.

Η αρχή έγινε με τις διομολογήσεις του 1740 μεταξύ Υψηλής Πύλης και της Γαλλίας που δημιούργησαν μια νέα ομάδα μη μουσουλμάνων εμπόρων που απολάμβανε το καθεστώς του προστατευόμενου.

Το ρόλο του προστατευόμενου τον αποσπούν κυρίως μέλη των τοπικών ελίτ, οι οποίες στα νέα δεδομένα του εξωτερικού εμπορίου επιχειρούν να αναπροσανατολίσουν την παραγωγή προς τις εμπορευματικές καλλιέργειες και να οργανώσουν την μεταφορά των αγαθών προς τα λιμάνια. Έτσι οι αγορές των προϊόντων για εξαγωγή και εισαγωγή εξαρτιόνταν από τους εμπόρους που συχνά ήταν και προεστοί οι οποίοι διέθεταν τις προσβάσεις και τα δίκτυα για την αγορά και την διακίνηση των προϊόντων.

Η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774 συνέβαλε στην ανάπτυξη της ναυτιλίας που ασκούσαν χριστιανοί ενώ το άνοιγμα της Μαύρης Θάλασσας προσέφερε ευκαιρίες πλουτισμού στους ρωμιούς караβοκύρηδες οι οποίοι μετέφεραν σιτηρά προκειμένου καλύψουν την ζήτηση της Δυτικής Ευρώπης.

Στις νέα αυτή συγκυρία η γεωγραφική διασπορά των Ελλήνων εμπόρων και η δημιουργία εμπορικών κοινοτήτων σε διάφορα στρατηγικά σημεία έγινε αναγκαιότητα.

Διασπορά αυτού του τύπου και αυτής της σπουδαιότητας δεν υφίσταται σε κανένα άλλο κράτος της Ευρώπης. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια ιδιαιτερότητα της Ελλάδας.

Η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας

Εμπορικές Ελίτ (ναυτιλία) II

Η κατάρρευση του γαλλικού εμπορίου με τη Γαλλική Επανάσταση και τους Ναπολεόντειους πολέμους και η συνακόλουθη μεγάλη ανάγκη της Γαλλίας για σιτηρά από τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας και της Βαλκανικής αποτέλεσε ένα μοναδικό κίνητρο για την ανάπτυξη του στόλου των ρωμιών που τελικά πέτυχαν να ελέγξουν το εμπόριο της Ανατολικής Μεσογείου.

Οι στόλοι της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών, στους οποίους στηρίχθηκε ο Πόλεμος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας αναπτύχθηκε σε αυτό το πλαίσιο.

Ωστόσο η φύση της ανάπτυξης ήταν τελείως συγκυριακή και μετά τον τερματισμό των Ναπολεόντειων Πολέμων οδήγησε σε κρίση και σε έντονες κοινωνικές εντάσεις.

Το σύγχρονο Ελληνικό Κράτος

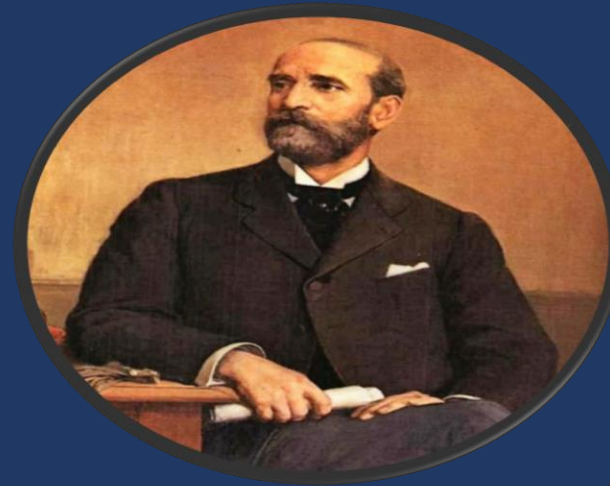
Η περίοδος του Ελληνικού Κράτους Τραπεζίτες και χρηματιστές της διασποράς.

Από το 1830 οι Έλληνες έμποροι της οθωμανικής αυτοκρατορίας και της διασποράς συσσωρεύουν τεράστια κεφάλαια και στρέφονται όλο και περισσότερο προς τις διεθνείς χρηματιστικές και τραπεζικές δραστηριότητες εγκαταλείποντας την εθνική αγορά στους ντόπιους εμπόρους.

Στη χώρα θα επιστρέψουν ως τραπεζίτες και χρηματοδότες του ελληνικού κράτους.

Αρκετοί από αυτούς ήταν και κάτοχοι μεγάλων εκτάσεων γης (τσιφλικιών), που αποτελούσαν ωστόσο συμπλήρωμα των εμπορικών και τραπεζικών δραστηριοτήτων τους.

Αυτή η διαφοροποίηση των εμπόρων της διασποράς από τις αγορές του ελληνικού κράτους είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των ανώτερων τάξεων που εγκαταστάθηκαν μέσα στα σύνορα της χώρας.

Ανδρέας Συγγρός

Γεώργιος Ζαρίφης

Χρηστάκης Ζωγράφος

Το σύγχρονο ελληνικό κράτος

Η αποδυνάμωση των τοπικών ελίτ

Κατά την προεπαναστατική περίοδο η πολιτική και οικονομική εξουσία των τοπικών ελίτ των Ρωμιών ήταν αποτέλεσμα της ενσωμάτωσής τους στον Οθωμανικό διοικητικό μηχανισμό και βασιζόταν στην εκμίσθωση φόρων, στον δανεισμό και το εμπόριο και δευτερευόντως στην κατοχή γης.

Ωστόσο με την ανεξαρτησία η εξουσία αυτή αποδυναμώνεται λόγω των νέων οικονομικών και πολιτικών συνθηκών.

Η κατάργηση του του Οθωμανικού διοικητικού συστήματος και η εγκαθίδρυση μιας κεντρικής εξουσίας που προστατευόταν από τις μεγάλες δυνάμεις σήμανε και την αποδυνάμωση της εξουσίας των προεστών.

Επίσης η δημιουργία τακτικού στρατού σήμανε και το τέλος των οπλαρχηγών μέρος των οποίων εντάχθηκαν στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ενώ οι υπόλοιποι ακολούθησαν το δρόμο της ληστείας.

Ωστόσο οι αντιστάσεις που προβάλλονταν από τις τοπικές εξουσίες ήταν ισχυρές και το νεαρό ελληνικό κράτος δυσκολευόταν να διεισδύσει στις τοπικές κοινωνίες και να επιβάλει το νόμο και την αυθεντία του.

Το σύγχρονο ελληνικό κράτος

Ο αγώνας για την νομή της εξουσίας και η καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας

Η σύγκρουση των πρώην προεστών και οπλαρχηγών με την βασιλεία οδήγησε στην παραχώρηση συντάγματος (1843) και τελικά στην έξωση του Όθωνα (1862).

Με την έλευση της δεύτερης δυναστείας θεσμοθετείται κοινοβουλευτικό σύστημα και η Ελλάδα καθιερώνεται ως ένα από τα πρώτα κράτη στον κόσμο στο οποίο καθιερώνεται η καθολική (ανδρική) ψηφοφορία.

Η καθολική ψηφοφορία αποτέλεσε το «θρίαμβο των προυχόντων». Συνιστούσε τον κατεξοχήν μηχανισμό μέσω του οποίου οι προυχοντικές ομάδες αποκτούν πλήρη πρόσβαση στην εξουσία, χωρίς περιορισμούς και αποκλεισμούς, εκμεταλλευόμενες τα παραδοσιακά δίκτυα που είχαν αναπτύξει με τις κοινωνίες τους.

Η εκλογική υποστήριξη και η στρατολόγηση στον δημόσιο τομέα γίνονται οι βασικές αξίες του συστήματος των ανταλλαγών στο πλαίσιο του παραδοσιακού δικτύου.

Παράλληλα οι τοπικές κοινωνίες, κατά βάση αγροτικές, εκμεταλλευόμενες το εκλογικό τους βάρος, λειτουργούν ως ομάδες πίεσης προκειμένου να ικανοποιήσουν τα αιτήματά τους.

Οι πελατειακές προσλήψεις και η διόγκωση της δημόσιας διοίκησης σε συνδυασμό με τις μεγάλες δαπάνες για στρατιωτικούς εξοπλισμούς ενίσχυναν την καταχρέωση του κράτους και συνέβαλαν στη δημιουργία των χρόνιων ελλειμμάτων του προϋπολογισμού.

Οι συνθήκες αυτές εμπόδιζαν τις εκάστοτε κυβερνήσεις να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν μια αυστηρή δημοσιονομική πολιτική.

Όσον αφορά τα δημόσια έσοδα αυτά δεν ακολουθούν την αύξηση της παραγωγής.

Η φορολογική πολιτική γίνεται πιο ευνοϊκή απέναντι στα αγροτικά στρώματα. Παράλληλα τα πιο εύπορα στρώματα του πληθυσμού επιβαρύνονται ελάχιστα.

Οι έμμεσοι φόροι που καθιερώθηκαν από το 1884, και οι οποίοι βαρύνουν κυρίως τα λαϊκά στρώματα των πόλεων δεν μπορούσαν να καλύψουν τα ελλείμματα του προϋπολογισμού με αποτέλεσμα το κράτος να καταφεύγει στον δανεισμό, εσωτερικό και εξωτερικό, ή στην εκτύπωση χαρτονομίσματος με συνέπεια τον πληθωρισμό και την υποτίμηση του νομίσματος.

Το σύγχρονο ελληνικό κράτος

Η «Μεγάλη Ιδέα» και το αλυτρωτικό κίνημα

Το δόγμα της «Μεγάλης Ιδέας», διατυπώθηκε από τον πρώτο Συνταγματικό πρωθυπουργό Ιωάννη Κωλέττη στα μέσα του 19ου αιώνα.

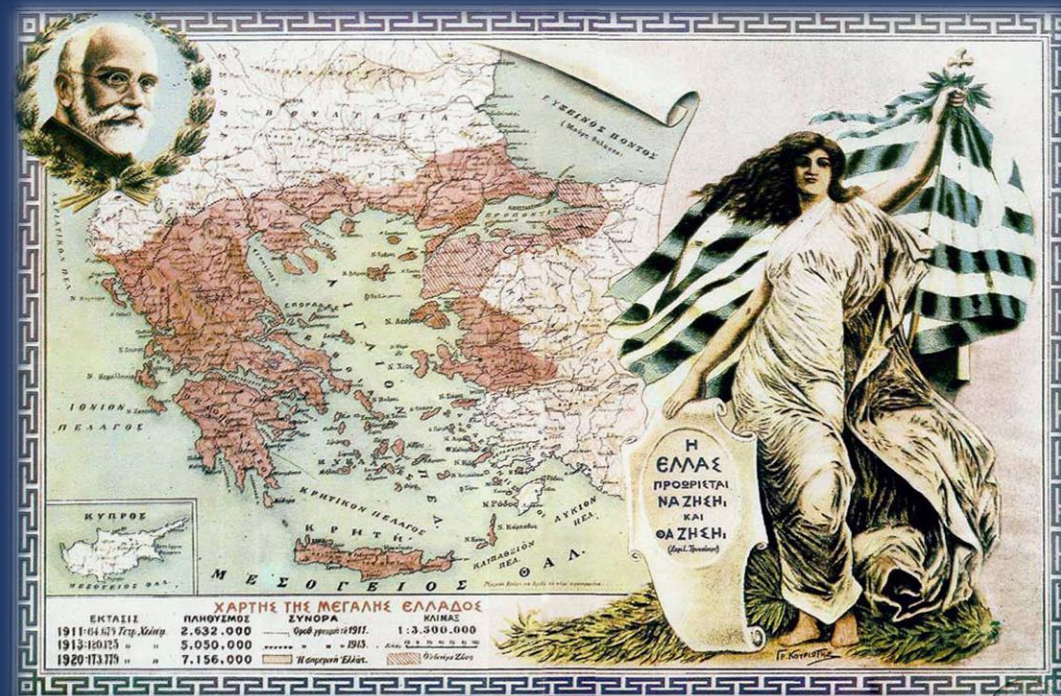
Ήταν το ελληνικό αλυτρωτικό όραμα που είχε ως στόχο να απελευθερώσει όλες τις περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις οποίες ζούσαν μεγάλοι Ελληνικοί πληθυσμοί, και όλες τις περιοχές που παραδοσιακά ανήκαν σε Έλληνες από την αρχαία εποχή (Νότια Βαλκάνια, Μικρά Ασία).

Επρόκειτο, στην ουσία, για το όραμα της σύστασης μιας Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη, που είχε, ωστόσο διάφορες εκδοχές, ανάλογα με την οπτική, την πολιτικές επιδιώξεις και την ιδεολογία του οραματιστή. (Ίδρυση μιας δεύτερης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ή η διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπό τον έλεγχο των ελληνικών ελίτ, η επέκταση των συνόρων του ελληνικού κράτους είτε τέλος η Ομοσπονδία των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας υπό την οικονομική και πολιτιστική ηγεμονία των Ελλήνων.

Η «Μεγάλη Ιδέα» και το κίνημα του αλυτρωτισμού είχε ως βάση την ιδεολογία της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού που ξεκινάει από την Αρχαία Ελλάδα περνάει από το Βυζάντιο και φτάνει μέχρι την σύγχρονη Ελλάδα.

Το Δόγμα της «Μεγάλης Ιδέας» δεν παρέμεινε μόνο στο επίπεδο του φαντασιακού αλλά αποτέλεσε την κύρια πολιτική του Ελληνικού κράτους μέχρι και τη Μικρασιατική καταστροφή.

Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η εμφάνιση του «Ανατολικού Ζητήματος» με τις συνεχείς αναζωπυρώσεις του ως συνέπεια των αντιπαλοτήτων και των δολοπλοκιών μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων έδινε κάθε φορά την αφορμή για την εφαρμογή του επεκτατικού σχεδίου που όμως πολλές φορές κατέληγε σε αποτυχία με καταστροφικές συνέπειες.

Το σύγχρονο ελληνικό κράτος

Η τμηματική εφαρμογή της πολιτικής του *Lebenstraum* και οι οικονομικές συνέπειες

Ωστόσο η «Μεγάλη Ιδέα» εδραζόταν και σε ένα πραγματικό πρόβλημα. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος ασφυκτιούσε στα περιορισμένα όρια που του επέβαλε η συνθήκη της Κωνσταντινούπολης του 1932, τα οποία δημιουργούσαν αξεπέραστα εμπόδια στην οικονομική του ανάπτυξη.

Έτσι το όραμα αυτό ήταν που ώθησε τη Λιλιπούτια χώρα των Βαλκανίων να γίνει ένα από τα πρώτα κράτη στην σύγχρονη ιστορία που έκαναν πράξη, τμηματικά, την πολιτική του «ζωτικού χώρου».

Αυτή όμως η πολιτική αποδείχτηκε δαπανηρή.

Μέχρι το τέλος του 20ου αιώνα το ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού που απορροφούσαν οι στρατιωτικές δαπάνες ήταν από τα μεγαλύτερα στον κόσμο.

Αυτές οι δαπάνες αποτέλεσαν και τη βασική αιτία του υπέρογκου εξωτερικού δανεισμού και εξωτερικού χρέους.

